

PSOWAĆ (489) *vb impf*

o oraz a jasne.

inf psować (76). ◇ *praes 1 sg* psuję [w tym: -e (1)] (22). ◇ *2 sg* psujesz (20). ◇ *3 sg* psuje (155). ◇ *1 pl* psujemy (20); -emy (18), -(e)my (2). ◇ *2 pl* psujecie (2). ◇ *3 pl* psują (78). ◇ *praet 1 sg m -m* psował (1). ◇ *2 sg m* psowałeś (1). *f* psowałaś (1). ◇ *3 sg m* psował (13). *f* psowała (3). ◇ *3 pl m pers* psowali (20). *subst* psowały (8). ◇ *fut 1 sg m* będę psował (1). ◇ *3 sg m* będzie psował (1), [psować będzie]. ◇ *imp 2 sg* psuj (9). ◇ *3 pl* niech psują (1). ◇ *con 1 sg m* bych psował (1) *RejFóz*, bym psował (1) *GórnDworz*. ◇ *2 sg m* byś psował (3). ◇ *3 sg m* by psował (14). *f* by psowała (1). *n* by psowało (1). ◇ *2 pl m an* byście psowali (2) *SkarŻyw* (2) [cum *N pl: bestyje, robacy*]. ◇ *3 pl m pers* by psowali (6). *subst* by psowały (1). ◇ *con praet 2 sg m* byś był psował (1). ◇ *3 sg m* by był psował (1). ◇ *impers con* by psowano (2). ◇ *part praes act* psując (23).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (trzy z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Niszczyć, pogarszać stan, wyrządzać szkody, powodować straty; corrumpere Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, Calep, Cn; destruere Vulg, PolAnt, Calep, JanStat, Cn; vitiare Mącz, Calep, Cn; labefacere Mącz, Calep; demolire PolAnt; irritare Mącz; infestare, labefactare Calep; demoliri Vulg (330) : BartBydg 235; Corrumpe, viciare significat et tam ad animum quam ad corpus refertur Kązę/ pfluę/ wniwecz obracam. Mącz 360d, 347d; Infesto – Vízkadzám, pfluie. Calep 532b; Labefacio – wikołifluie, osłabiam, pfluie. Calep 574a, 574a, 831a, 1131a.*

psować co (4): RejPos C4v, 312v; tak iako [Pan Bóg] łtworzenia swego nie odrzuca/ ani sprawy fwey pfluie/ á wżytko porządkiem swym sprawuie RejPosRozpr b3v; ZawJeft 35.

W połączeniu szeregowym (1): Zdradza ieden drugiego: pfluie/ niżczy/ tłumi/ Hołduie/ miełza z błotem/ biie/ tępi/ gromi. KlonWor 81.

Przysłowia bibl.: Otworzcie ony skárby krolestwá wiecznego/ Co ich mol rdzá nie pfluie/ á nigdy nic złego/ Nie może im záfzkodzić RejPos C4v, 312v; SkarŻyw 101; Nie skarbćie sobie skárbow ná ziemi: gdzie rdzá y mol pfluie/ y gdzie złodzieie wykopywáią y krádną. WujNT Matth 6/19, Matth 6/20, Luc 12/33. [Ogólem 6 r.]

wždy przynamniéy owym co lepiéy vmieią y lepszé rozumieią pobudkę dáć, áby skárbu swégo do ziemie nie kopáli, álbo y molom pflować niedopuśczáli JanNKar D3.

[Fraza: »prożno zębów psować« = nie warto nic mówić: [śmierć do starca:] Już ci próżno zębów psować, Tu z tobą oracyjować. DramStp I 643.]

Przen: Odrzucać, pozbawiać znaczenia [co czym] (2) : kthorego [odrodzonego] theż zowie pímo wewnęthrnym Człowiekiem/ Nowym Adámem/ nowym łtworzeniem/ A ciálem zás zowie tho co iest nie odrodzonego [...]. Thu Kryłtus dziwnie pfluie ciáło duchem swym w swych Wiernych/ A odnawia Nowego Adámá/ A gdzie potrzebá komu iákiego krzyzá/ tedy thym pfluie thego to zwierzchownego Adámá. GrzegŚm 57.

a. *Dotyczy stanu fizycznego; dissipare HistAl, JanStat; devastare PolAnt, Mącz; pervastare Mącz; collabefactare, deintegrare, disperdere Calep; laedere Vulg (84) : BartBydg 217b; Mącz 180a, 476b; Collabefacto – Wiwracám, pfluie. Calep 214a.*

α. O celowym działaniu, zwłaszcza człowieka; zwykle: obniżać wartość użytkową [w tym: co (35)] (43) : Druga [przyczyna] iż ptafzę gdi lie iuż doftawa w iaiu tedy pokarmu łzukaiąc w łkorupę kołacze nofem á tak ią teź przebija i pfiue *GlabGad* H7v; Retexo, Návitią przędzę zaś odfnować/ kázić/ płowác. *Mącz* [454]a; *GórnDworz* R; ktory [cesarz *Filippik*] [...] pierwším był Obrázoborcą y płowác w kościelech obrázy począł. *SkarJedn* 196; Destruo – Pfiue, kazę. *Calep* 313b, [263]b, 299a, 331b; W czeládnych domiech y w gościnnym złożeniu łkobli łtrzedz y podwoiu/ áby nie płowano *GostGosp* 22, 58; Iefliby Krześciánin cmentarz ich [Żydów] którymkolwiek łpofobem płowál/ álbo náfzedł: chcemy [...] áby był karan *SarnStat* 629, 844.

W połączeniu szeregowym (1): á oni [nieprzyjaciele] lud niewinny wiążą/ morduią/ zboża pfiuią/ wśi pułtofzą. *BielKron* 244v.

Przen (2) :

Szeregi: »niszczyć a psować« (1): Pátrzayże iáko niecnotliwy czárt/ tę łol Páńłką á ty zyarnká iego [tj. naukę Pańską]/ nieláchetnie niłzczy á pfiue *RejPos* 338v.

»psować a targać« (1): O rozumiałze [...] Pan [...] / iż mu tego iego gołpódárftwá łwiętego nic wiecey nie miáło płowác á thárgác/ iedno then nieláchetny kákol/ rofterk á niezgodá miedzy wiernemi iego. *RejPos* 333v.

αα. *Burzyć, pustoszyć* (27) : Bo wfwem woifku dziwy broy Biegaiąc wzupelney zbroy. Wola/ dobywa/ łturmuie/ Srogą łtrzelbą miałta płzuie. *RejKup* b8v; A drudzy co zacność łwych przodkow wyliczáiá [...]. Iáko prádzyad ná Szwabye v Choynic hárcował/ Iáko dzyad więźnie wodził/ iáko mury płowál. *RejWiz* 97v; *BibRadz Prov* 21/22; vpominał ie [cesarz *książęta*] áby to zapalenie [tj. konflikty zbrojne] zágáfili/ á łwych kráin płowác niedopusłčili *BielKron* 236v; *RejZwierc* 154; *BudBib* 4.*Esdr* 11/42; *PaprPan* Q; Láćinłkie kościoły Grekowie w Grecyey płowáli. *SkarJedn* d7, 244 [2 r.], 372 marg; *SkarŻyw* 335, 429; *StryjKron* 767; Pátrzayże tu Pruffáków/ iáko zamki pfiuią/ A wygnawłzy Krzyżaki/ koronie holduią *KochProp* 10, 8; *OrzJan* 114; Turczyn co dzień łię wiecey wzmacnia/ á co dzień ziemię y włzytko pfiue. *SkarKazSej* 682b.

W przeciwstawieniach: »budować (2), stawić ... psować« (3): Nákoniec pułcił łię do Phrygiey/ gdzie w miełcie Hierápolim názwányym/ wiaré tákże S. fundował/ y ołtarze dyabelłkie pfiuiąc/ ołtarze łtáwił Chryłtułowi *SkarŻyw* 385; Gdy ieden buduie á drugi pfiue/ cołz zá pożytek obá máiá/ iedno próżną pracą? *BudBib Eccli* 34/25; *WisznTr* 9.

W charakterystycznych połączeniach: psować imiona, klasztory, kościoły (5), krainy, miasta (2), mieszkania, mury (2), ołtarze, wsi, zamki, ziemię (2).

Zwrot: »ogniem i mieczem psować« (1): y gdy [król *wandalski*] pod Rzym przyłzedł/ vbłágány od S. Leona ná tym przełtał/ iłż ogniem y mieczem Rzymu płowác/ y krwie rozlewác y zelżywołci płci biálej czynić niemiał. *SkarŻyw* 319.

Przen (5) :

W połączeniach szeregowych (3): Będzie łie tełz [*Antychryst*] tzyńił łlugą Kryłtułowym [...]. Będzie go tełz Pánem włty wyznawał/ ále páńłtwo iego/ będzie włzędy płowál/ deptał y niłztzył. *KrowObr* 51; *WujNT* 642; Dałem łłowo moje w włtá twoie/ y połtáwiłem cię nád narody y nád krolełtwy/ ábył wyrywał y płowál y budował y łzczepił. *SkarKaz*)(3v.

Zwrot: »z gruntu psować« (1): Ia [cnota] ludziom przelámuię ná wierzch Niebá płoty/ Zá ich zdrowie piekielne twierdze przelámuiąc [errata zmienia: z gruntu pfuiąc] *RybGęśli* A4.

Szereg: »psować a tracić« (1): á iżbyś [Panie Boże] ony też zátrácił ktorzy płowáli á tráciłi ziemię. *RejAp* 96.

ββ. *Rozbijając szyk bojowy* (1) : Záráz [wojsko Żurawi] Pigmeow śródkiem woyská przelámáli/ Ktorem íprawę/ ná ktorey zwycięstwo/ płowáli. *KmitaSpit* B4v.

β. *O działaniu szkodników; często: niszczyć produkty żywnościowe* [w tym: co (17)] (21) : Myfzy były przeto iż Bog dopuścił był myfzy ktore płowály zboża ich. *BibRadz* I 153c marg, 1.Reg 6/5; Cerery ku czći á chwale palono Swinię/ iż iey zboże rádá płowála/ bo Ceres była bogini zboża. *BielKron* 24v, 203; *RejPos* 204v; *BudBib Cant* 2/15; *SkarŻyw* 453, 498 [2 r.]; niezániechafz/ áby fécreta ingenii iego [Jana Kochanowskiego] mole płowác/ álbo prochem w kącie leżąc/ zágnić miály *KochCzJan* A2v.

psować komu (2): y ogrod fieiąc [św. Epifaniusz]/ gdy mu iego roboty befye płowály: mowił z befytými/ iáko z ludzmi *SkarŻyw* 453; *WujNT Apoc* 9/4.

W porównaniu (1): która wrodzona opinia/ wżyftkę myśl dobrą w człowieku z korzeniá ták pfuie/ iáko czérw drzewo pfuie z korzeniá go tocząc. *OrzQuin* S.

W charakterystycznych połączeniach: psować drzewo (drzeweczko) (2), *jarzyny, ogrodne pożytki, trawę, winnicę, zboże* (3), *ziemię*.

Przen (8) : *KromRozm III* O3; Oto leśny wyeprz frodze yá [winnicę] Pánye pfuye/ Namnyey pyękności yey ni w czym nie pofolguye *LubPs* S3v; Ínadźby drudzy rádźzey pomárli niżli ná thákie brzydliwości pátrzyli/ ále nie będą mogli/ bo ie Pan záchowywác będzie raczył/ áby fwiát przelstrzegáli áby fie nie dał kęfác á płowác tey márney ízáránczy *RejAp* 79; *WujJud* 18; *WujJudConf* 17v; Z dobrego drzewá ten zły robak roście/ ktory to fámo drzewo vczynkow dobrych pfuie. *SkarKaz* 352a.

W połączeniach szeregowych (2): Ale ty nieboże nędzny ktorykolwiek fie ímiesz tego ważyć/ iż pfuiefz á nífczyfz á rofkopywáfz iáko wieprz dziki/ thák iáko cie pímo zowie/ theę winnicę Páńfką/ fáłeczniemi wymyfły íwoiemi [...] fłuchay [...] *RejPos* 284; Ach miły Panie, któż płot tey Winnice fkáził/ ktoryś ták mocnie od początku z pilnością poftáwił? [...] Werwał fię do niey wieprz leśny z wielką okrutnością/ ten tárğa, depce, pfuie, morzy, bez wízelkiew lutości. *ArtKanc* I16v.

γ. *O działaniu sił natury* [w tym: co (12)] (13) : á gdi nawálnością [morze] bywa porużono nie pfuie ziemie bliskiew iáko fie przygadza w ítronách wáfzych. *HistAl* I7v; Ognífte błýfkánye głos Páńfki íprawuwe/ Okrutne puftynne tłucze dziwne pfuye *LubPs* G4v; [wiatry] Pfuią nam też y zboża/ y powietrze pfuią/ Skąd fie dziwne niemocy częfto vkázuią. *RejWiz* 149v; *RejZwierz* 87v; Pan ná íwym thronie íedźiał/ gdy potop świát płowál *KochPs* 40; *Calep* 257a; Wiefz/ iż chočia z opoki/ Pobrżeżne pfuią ściány/ Morfkich wáłow przelkoki *GrabowSet* H4; *SarnStat* 1180; *GosłCast* 42; [Y on kierz/ ktory Moyzefz widźiał gorájący/ á ogień go niepłowál. *KuczbKat* 34].

psować komu (1): Nád íwoy Bieg przyrodzony wżyftko wftępuie/ Kaźń z niebiefkiew okná żywność nam dziś pfuie. *WisznTr* 22.

psować czym (1): *LubPs* cc4v cf *W porównaniu*.

W porównaniu (1): Thák fie ná nas wzburzyli yáko byftré wody/ Aby nam vczynili ná wlfem wyełkye lílkody/ [...] Iák frogość wod gdy pfuye co fwą nawálnoścya. *LubPs* cc4v.

W charakterystycznych połączeniach: psować brzegi, powietrze (2), świat, zboża, ziemię (2), żywność; psować nawálnoścya.

Przen (1) :

Szereg: »kruszyć i psować« (1): zás ná koniec ono ofáttnie [państwo]/ nád infze twárdfze y grubfze Rzymfkie/ koniec fwoy przez on to kámień ktory fie z gory odwálił wzięło [...]. Y to ták/ że iuz też w nie kámień ten co dzień to bárziefy á bárziefy bije/ y bárzo ie kruszy y pfuie. *CzechRozm* 169.

δ. O działaniu substancji i innych szkodliwych czynników [co] (3) : Trochá/ powiáda [Pan Jezus]/ kwáfu/ wfzytko zámiefzanie [tj. mieszaninę] pfuie. *SkarJedn* 248.

Szereg: »zarażać i psować« (2): iz tego czału [gdy mają upławy] one [niewiasty] miewaią [...] oczí wilgoćí pełne [...], ktoraż [tj. wilgość] z wiatrem ku onemu zrzadłu [= zwierciadłu] pochodząca zaraża ie y pfuie. *GlabGad* B6v, B6.

b. Dotyczy zdrowia i funkcji organicznych; często: powodować uszczerbek tkanki [kogo (3), co (36)] (39) : Serapio powiáda [...]: iz ruta ieft rzecz ktora wiatrí wnątrzne trawi y gamraciją pfuie *FalZioł* I 118c; Oczet nafienie męzkie pfuie á nie płodność działá: częfłto pożywany. *FalZioł* II 18d; Małthyka ma być kniefy [skamonei] przyfadzona dla iadu iey/ abowiem żołądek y żyły mdlí á pfuie. *FalZioł* III 5b; Abowiem takowe namięnnofci [!] [mamki] fzkodliwie fá, Bo y mleko pfuią/ y fpołem z mlekiem w przyrodzenie y w obyczaie z fączego dziecięcia wychodzą. *FalZioł* V 36, I 104a, 108d, 151c, III 35d; *GlabGad* H5 [2 r.]; Ten [tj. rozum] przed fmierczyą wftepuie Bo to [tj. starość] y nas famy pfuie. *RejKup* G; Ieft iefzcze inna zawádá żylna/ kthorą zową Kurczem/ ále tá nie iedno pięté [żyły, tj. ścięgná]/ ále y krewné żyły pfuie *SienLek* 142v; *Oczko* 26; ftrzelźcie fię ábyście niewiele łez wylewáli bo wzrok pfuią y głowę obrażaią. *SkarŻyw* 574; y tey [śmierci] mniefyby fię [dusza] lękála Niż tákich żalów/ iákief mniefy trapiły/ Pfuiąc me síły. *GrabowSet* Rv, Rv, R3; Y táka chorobá R. P. [nierząd] ieft podobna fuchotom: bo nieznácznie człowieká pfuie: á pewniefy żadna go nie vmorzy. *PowodPr* 79, 71. [Cf też c. »myśl psować« *BielKom* D8, *RejWiz* 93v.]

psować komu (6): *FalZioł* V 30v; Dlatego ludzie wiele nad księgami fiedzaci rzadko tłuŕci bywaią, [...] á to dla złego trawienia pokarmu ktore fobie pfuią długim fiedzeniem *GlabGad* K5. Cf »płod psować«, »zdrowie psować«.

psować czym (5): *GlabGad* K5; *BielKom* G; *Oczko* 29; wnet Tátarowie do nich [Niemców] fie z nowu obroćili/ hoynie Frezy [= konie fryzyjskie] ftrzáłami częłtymi pfuiąc. *StryjKron* 390; *LatHar* 135.

W połączeniu szeregowym (1): Wfzeteczeństwo nie tylko duŕżę (iáko inne grzechy) ále y ciáło pfuie/ obraża y plugáwi/ wiefcey niżli inne wfzytkie grzechy. *WujNT* 591.

W charakterystycznych połączeniach: psować członki, dzieci (2), głos, krew, mleko, nasienie, oczy, pamięć (2), rozum, síły, sluch, trawienie, wzrok, zmysły, źrzenice (2), żołądek, żyły (2).

Zwroty: »psować ciáło« = szkodzić zdrowiu [szyk zmienny] (5): Wierz mi iz ty zá febrę ftoią przypádłofci. Ktoremi wfciśniona myłf bárzo choruie/ A fnadź wiefcey niż zwirzchnia niemoc ciáło pfuie. *RejWiz* 94; *SienLek* 124; co widziém ná oko/ że w południe goráco/ á w nocy zimno/ przeciwną

włanością płuie ciała. *Oczko* 29; *WujNT* 591; Dobrá biorą źli ludzie/ frącá płuie ciała/ Ktore się zá rokolzą y światem vdało. *KlonWor* 57.

»psować ciało« = *powodować uszczerbek tkanki [szyk zmienny]* (3): Też fok Szawiny [...] wylzuza nieczyłtości zagniłe z ran y s kroft łmrodliwych ktore płuia ciało zdrowe gryzącz ie á iedzącz. *FalZioł* I 130a, I 99d; *PowodPr* 38.

»płod psować [komu]« = *powodować poronienie* (1): Niektorzy lekarze powiedaią iżeby [jelenie języki] płod pfowały paniam á broniły poczęcia *FalZioł* I 135d.

»zdrowie psować [w tym: sobie (2)] (5): *RejJóz* D2v; Od myślenia aż mi w vszu pifzczy/ Snad tym zdrowie człowiek łobie zniłczy/ Rozumem się lepyey odeymować/ Zdrowia łwego fráfunkiem nie pfować *BielKom* G; Abowiem nic wiecey zdrowia niepłuie/ iedno próżnowanie: A nic go nienápráwia/ iedno praca. *SienLek* 10; *KochTr* 20; Iełli [= czy] zdrowie znácznie łobie płuie [...] nieołtrożnym ciála łwoiego martwieniem. *LatHar* 135. [Cf też c. »myśl psować« *RejWiz* 93v.]

Szeregi: »psować i niszczyć« (1): A Augułtyn S. ták mowi: Obźarłtwo á opilłtwo pámięć odeymuie/ płuie/ y niłczy zmyłły. *WerGość* 244.

»psować i zarażać« (1): obźarłtwo nigdy się łtrawić nie może, Takiełz krew z ktorey płod żywność ma: płuie j zaraża *FalZioł* V 30v.

Przen (1) : Sprołność moich wielkich grzechow kości moie płuie. *LubPs* K3.

c. *Dotyczy stanów psychicznych i łwiadomołci ludzkiej; depravare, frangere, infringere Cn [kogo (α.) (17), co (76)] (93) : [grzech Adama] Rozeznanie prawe płuie/ a dułłie nienáladuie płuie w nas každy dobry rzád *SeklPieł* 31v, 31v; gdyby tylko młodzieńcykow ku nierządny m zápaleniom niepobudzali/ y zyeby ich dobrych obyczaiow zbytnia tá lekkość niepfowała. *KwiatKsiąż* P3v; ácz w tym co miło nierowno się człowiek rychley záwiedzie/ bo rzeczy wdzięczne á przyjemne płuia rozładek. *GórnDworz* Ii6; Siedm łmiertelnych grzechow iáko żywot płuia. *RejZwierc* 157 [*idem*] B2v, 239; To iełł frogi grzech dáry Boże czyłtołci S. pfować/ á włzytkim łáłki tey/ ktora Bog nie ktorym hoynie dáć może/ vwłoczyć. *SkarJedn* 347; Co zá fráfunek wełél nábyłł Płuie? y męłtwo twoie známienite? *ZawJeft* 24, 26; gdyż oni [grzesznicy w wojsku] iuż łpogánieli y łturczeli/ Bogá w Troycy iedynego [...] y kołciól ł. iego bluźniąc/ y chwałę Bozká płuiać? *SkarKazSej* 686a, 662b; [Ale [...] Szátan/ duch niemiłłoci/ [...] ten miłłoc iáko gdzie może włzędy pfował/ płuie/ y pfować nieprzełtawa *GilPos* 65 (*Linde*)].*

psować komu [w tym: sobie (18)] (32): alebym się miał dac wypchnąć za mydliwszy oczy, tego się wim niespodzieway nigdy ani natym sobie psuy wim fantazyei *ActReg* 163. Cf *Zwoty*.

psować czym (7): Podobno mu [kupiec książęciu] tem myłł pfluie Iż tem Pawłem a leguie *RejKup* x3; [Świat mówi do Pracy:] kto cie náłladuie/ Dobrá myłł y vrodę toba łoby pfluia. *BielKom* D8; *LubPs* bb5v; *GórnDworz* E8, M2v; *RejPos* 338; *KochTr* 9.

[W połączeniu szeregowym cf **b.**]

W porównaniu (1): Iż Pánu iego [niewolnika] wolno z nim czynić co Pan iedno żywnie chce: ktora wrodzona opinia/ włzyłtkę myłł dobrá w człowieku z korzeniá ták pfluie/ iáko czérw drzewo pfluie z korzeniá go tocząc. *OrzQuin* S.

Zwroty: »głowę, łeb (darmo a. prożno) psować; szkoda głowy psować« [*w tym: komu (16)*] = (*nie warto*) *martwić się, zbytnio rozmyślać* [*szyk zmienny*] (19:1;2): Czołz łie gołpodge frałuielz Ni ocź łobie głowę pfluiełz *RejJóz* C7v, D2, D5; A trzebáž tobie mędrawacz Darmo łobie głowę płowacz *RejKup* f4, f4v, Iv, n5, cc2; *RejWiz* 47; A thy czo łobie łeb pfluiełz/ Siedzącz wżytko łpekuluiełz *RejZwierc* 232; *RejZwiercPodw* 183v; *PaprPan* D3; Nie dopuściłás nigdy mátce łye fráfowác/ Ani oycu myśleniem zbytnim głowy płowác *KochTr* 9; Niechcę wtéy mierze głowy płowác łobie/ Bych łye móy Pánie miał podobác tobie *KochFr* 5; W czym łye kochałz/ to cię dáleko mija. Cóż temu rzéc? y łzkodá głowy płowác/ Lepiéy łye nam ná lepźzé czáły chowác *KochPieś* 26; *PudłFr* 11, 76; *KochFrag* 23, 24; *KlonKr* A2; *PudłDydo* Bv; *ZbylPrzyg* A4.

»psować [*komu*] głowę, w głowie« = *wprowadzać w błąd* [*szyk zmienny*] (1:1): (*nagł*) Piotr Trzecielki. (–) KMotrowie wiele nie Bog winni mu zołtáli/ Ze mu imię łzalone bez potrzeby dáli/ Bog dał rozum ále to łzalone przezwiłko/ Pfluie y namędrłżemu práwie w głowie wżytko *PaprPan* O4v; *PudłFr* 44.

»(dobrá) myśl psować« [*w tym: komu (13)*] = *odbierać spokój, dobry humor, niepokoić czymś; subvertere mentes Vulg* [*szyk zmienny*] (20): Z daleka łaskę okażuy [*zalotnikowi*] Nie dokończa też myłli pflu y *RejJóz* D3; Owdzie mię miłószc frałuielz Ze wżąd mi myłł dobrą pfluie *RejJóz* D4, I3v, N2v, O7; A tak Swiety Panie możný Miłófierny a złém grożný Nieday mie więczej frałowác A mey nędzney myłli płowác *RejKup* dd8, x3; Piłmo nie broní człowieku/ Zwłázczá ludzyem w młodym wieku/ Potwirdzác zdrowia biełiádą/ Opuścić trołkę łzkárádą/ Ktora ludzkie myłli pfluie/ Y wiele zdrowia wymuie. *BielKom* F8, Bv, D8; *LubPs* aa4v; Acź łą ine przypadki co wżytki fráfuią/ Y dobrą myłł y zdrowie połpołu im pfluia. *RejWiz* 93v; Czemuż pfluiećie myłł fynom Iłráelłkim/ żeby niełmieli iść ná miełce/ kthore im ma dáć Pan? *Leop Num* 32/7; *OrzRozm* O3v; *OrzQuin* S; *RejZwierc* 87, 153v, 154, 155; Ale y to nam też dobrą myłł bárzo pfluie/ á práwie łerce nałze przeraża/ iż widzimy was Plebany [...] w nabożeńłtwie/ y w pobożności oziębłe. *KarnNap* A2; *GrabowSet* X.

Szeregi: »psować a borzyć« (1): á ielłi kto pfluie/ á borzy then dar Boży przyiaźń/ złým wżywánieniem/ przedłię iednáł nie mamy iej od łiebie wydziedzicźzác *GórnDworz* M2v.

»psować a niszczyć« [*szyk 1:1*] (2): Abowiem [*szafarze tacy*] miałto napráwy tą złą á tą zaráżoną łłonołcią łwą/ gryżą/ pfluia/ á niłzczą łumnienia łtráfłziwe ludzkie/ vkázuiąc im grzech gdje grzechu nie máłz *RejPos* 338v; á czemułz łie też ty máłz ledá o co fráfowác? á myłł łobie łtáteczną niłzczyć á płowác? *RejZwierc* 155.

W przen (10) :

Zwrot: »serce psować« [*w tym: komu (8)*] = *martwić, niepokoić, odbierać ochotę; debilitare a. frangere a. infringere animum Cn* [*szyk zmienny*] (10): *LubPs* bb5v; Godnym daway Vrżędy zaras gdy wákuią/ Bo ty długie nadźieie łercá ludźiem pfluia. *Prot* D3v; Prołzę też y zá małżonkámí/ áby táł łię łpołecznie miłowáli/ żeby ochotnego łercá do niebiełkiey oyczyzny łobie nie płowáli. *LatHar* 96, 53, 219, 248, 615; *GosłCast* 27, 76; (*nagł*) Do nałwięłłzey Pánny. (–) PAnno bezrowna/ łtanu człowieczego Wtora ozdobo/ nieplowála w ktorey Pokorá łercá/ ni godność pokory *SzarzRyt* Av.

a. *Deprawować, demoralizować (21) :* Nic inłłego wyęcey dzyecyęcyá nye pfluie/ yáko wyełkye kochánye á pyełłczenye. *GliczKsiąż* E3v, E7v; ábowiem s przyrođzenia káždy z nas/ bárziew/ niź

przytfoi prágnie chwały [...]. Tho pfiue wielkie pány/ iż rzadki ktory przydzie do tey dośkonáłości/ do ktorey go dobre przyrodzenie iego wiedzie *GórnDworz* G6v; *PapriPan* D; Bo przyimuie nas Pan w moc y obronę fwoię/ ábj iuż námi więcey Szátan nie władał/ áby nas grzech niepłował *KarnNap* B2; *KochMRot* B3; Czás długi ku naprawie nas podobno pfiue. *WisznTr* 22; *ArtKanc* S16v; *PapriUp* D3v, K4v; y ma opowiedzieć łásiad przed Vrzędnikiem ná łásiádá gdzieby nie robił: bo z tego roście niepoślufzeńftwo y fzkodá wielka/ y Włodarz fumnienie pfiue/ kiedy mu fie ktory raz przepieczę. *GostGosp* 28.

psować czym (8): *GliczKsiąż* E; *OrzRozm* A2v; Abowiem kthorzy fie w zbytku kocháią/ ci bez wątpienia/ y rofkołznym wzywánim y zbythniami vbiory pfuyá dzyatki fwoye *RejPosWstaw* [41²], [41²]v; A [ci] przykładem zás fwoim iáko wielką lidźbę Drugich przy sobie pfuią: pátrż iákie orfzaki Dármoiadów zá nimi/ ktorzy vftáwicznym Proznówanim/ á zbytkiem iáko wieprze tyią. *KochOdpr* C3; *Phil* L; Dekretá zaráz wydał ná Aryany/ [...] áby wroćili/ to co zle wydárli/ á iády fwemi płowác wiáry świętey y duřz ludzkich przeftáli. *SkarKazSej* 680b; *KlonWor* 54, 57.

Szereg: »psować albo zgorszyć« (1): tenże Kato nigdy do łáźnye s fynem nye chodził/ áni fie fnim myiał/ dla tego áby fwoyá nágołcyá onego nye płował álbo nye zgorfłsył. *GliczKsiąż* E.

Przen [czym] (1) : ktory [Bóg] ołádził wřzetcznicę onę wielką/ ktora płowála ziemię wřzetczeńftwem fwym *WujNT Apoc* 19/2.

d. *Dotyczy życia społecznego, zwłaszcza politycznego i religijnego; abrogare JanPrzyw; confringere Cn [kogo (Przen) (3), co (61)] (64)* : Pawle [...] Muřy#ydz náfiath nieboże Bo czos był pjrwey nawroczył To wřlytko fwiath wřpak obroczył Prawdziwé nauky moje Pjřma/ Epiřfłtoły twoge Wřlytko dzys ius opak mieniá Mocz moje/ y chwałę pfuią *RejKup* o2v; *KromRozm III* F2v; Bowiem táki [przekupny sędzia] naywięcey Rzecz pfiue pořpolitą. *GroicPorzRej* C3v; *RejWiz* 85; *Leop Prov* 29/3; [zły pośle koronny] Pfiueřz Rzeczpořpolitą/ y fiebye łámego. *RejZwierz* 109v; *BibRadz Rom* 14/20; *OrzRozm* A2v; iedno iż fye bárzo w to koło [poselskie]/ niewiém iáko/ zákrádlá páni Práktyká [tj. intryga]/ która nam w Polřce wřzyřtko pfiue *OrzQuin* Cv, Cv marg, C3v, C4v; *BiałKat* 126; *KuczKat* 350; *WujJudConf* 10v; Tákte wiele złořliwych Krolow Iudřkich było/ ktorzy Przodkow fwych świętych y poboźnych/ vřtáwy y obyczáie y chwałę Bożá płowáli *CzechRozm* 81; dziwuię fię Cefarzu y żáłuię/ iż pokoy kořciołá powřzechnego od Bogá przywrocony/ zás znowu Duch ámbicyey ábo hárdości pfiue. *SkarJedn* 187; [ludzie] chcąc fobie řwieckie pańřtwá przywroćić/ duchowne pořlufzeńftwo płowáli *SkarJedn* 207; Lecř fami Grekowie [...] rzeczy ku pokoiowi á řpołeczności S. pořtánowione płowáli/ á tárgác ie y rozřypowác řmieli. *SkarJedn* 329, 189, 370, 371, 388 [2 r.], D5; *Skarřyw* 119; *ArtKanc* K9v; *PapriUp* G4v; *ActReg* 141; Gdzie obyczáie y cnot řtek głębokí/ Co [...] Z Sáturmem Marřá [tj. szkodliwych planet]/ áni ich řpraw znály/ Co dźiř wiek pfuią/ pñác fię pod obłoki? *GrabowSet* H2; Té by to řzturmowniki [tj. řwieckich kaznodziejów]/ co kořcioły pfuią/ Wypchnác ná hárc/ niechay tám męřtwá dokázuią. *WyprPl* A4; *WujNT Rom* 15/20; A iefli co przeciřwko [...] práwóm/ y řwobodóm [...] vczyniemy/ onym co vblizáiąc/ y oné pfuiąc [...]: to wřzyřtko niech bęđdzie nřczemné y prózno *SarnStat* 163 [idem] 948; *PowodPr* 56 marg; [heretyctwa] řzkody pięćiorákie czynią [...] duřze gubią/ pfuią Rzeczpořpolitą řwiecką *SkarKaz* Oooc, 607b; *SkarKazSej* 681b, 684b, 698a marg; Niech fię

Worek Iudałzow chytry nie bogáci: Trzebá pilnie powściągáć tego Cechu bráciey. Bo pfiuá swiát; y dla nich ćierpi Kościół Boży *KlonWor* 48, *ded* **3v.

psować komu (1): [*taki król*] Pogromi wzyłtkich złych łpraw forytarze/ y niepobożne rzeczomowce łkarze/ Co pfiuá ludziom ich łprawiedliwości *GrochKal* 16.

psować czym (4): Aby káždy powinność/ w łwym łtanie záchował/ A Rzeczy połpolitey/ złá łpráwá nie płował. *HistHel* A; [*Spełniło się widzenie św. Jana o dziesięciu rogach*] Gdyż Luter/ Zwinglius/ Kálwin y inłzy wyrozłzy z głowy tey włzeteczney niewiáłty y mięso iey iedli y iedzá/ y ogniem palili/ pfiuá [*errata zmienia: pfiuáć*] iá [*stolicę rzymską, tj. papiestwo*] łłowem Bożym. *CzechEp* 380; *GórnRozm* C2. *Cf Zwrot*. [*Cf też c.α. SkarKazSej* 680b.]

W przeciwstawieniu: »psować ... budować« (1): Żebyłmy ták łpołecznie [...] w miłości łłżyli Pánu Bogu włzechmogácemu/ odrzuciłwzy od łiebie ná łtronę włzytki łpory á waśni/ ktore wiécey pfiuá á niźli buduiá Kołcioł Boży. *RejPosWstaw* 144.

W porównaniu (1): iáko iáłzczurki [...] rodzice łwoie káłáią/ ták oni [*heretycy*] dáleko iefzće ofłrzy/ y dáleko iádowiciey Miłtrze y Miniłtry łwoie/ niź kiedy Kościół chrześciájáńłki/ y Doktory iego káłáią y pfiuá. *ReszPrz* 61.

W charakterystycznych połączeniach: *psować chwałę* (bożą) (2), *jedność* (3), *klasztery*, *kościół(y)* (5), *miłość*, *państwo* (2), *pokój*, *Polskę*, *porządek*, *posłuszeństwo*, *postanowienie*, *potoczne życie*, *prawo*, *religiá katolicką*, (*dobry*) *rząd* (2), *rzeczpospolitą* (9), *sądy*, *sprawiedliwość*, *towarzystwo ludzkie*, *ustawy*, *wiarę* (katolicką) (2), *wolność*, *wszystko* (w *Polsce*) (2), *zgodę* (3), *związki pokoju*.

Przysłowia: *Leop* 1.*Cor* 15/33; *KwiatKsiąż* C3; *RejPosWstaw* [41²]; Bo iáko Páweł swięty wzywáiąc słow Menándrowych mowi: Rozmowy złe pfiuá dobre obyczáie. *ModrzBaz* 13, 54v; *WujNT* 1.*Cor* 15/33. [*Ogółem 6 r.*]

Prot Av; Zgodá rzeczy mále Mnoży; Niezgodá pfiue rzeczy choć łpániáłe. *KlonWor* 51.

Zwrot: »(dobre a. uczciwe) obyczaje psować« [*w tym: czym* (1)] = *corrumpere mores* (*bonos a. honestos*) *Vulg*, *Modrz*, *Cn* [*szyk zmienny*] (7): Iáko dáleko wiécey vrząd Krześciájáńłki ma łię łróżyć ná tych/ ktorzi łpofnym máłowániem/ wirłzámí nieucźciwemi/ połtáwámí/ pochodem/ y tańcámí do włzelákiey włzeteczności łkłonnemi/ y inłzemi pobudkámí włzytkich do Wenułá wpráwuia/ vcźciwe obyczáie pfiuá/ á kárność ziemłką ile mogá niłzczá? *ModrzBaz* 53v. *Cf Przysłowie*.

Szeregi: »(nie) psować a (i, ani) targać« [*szyk 2:1*] (3): ješliżeby teź jakie nowe rzeczy a złe się wszczynáły, aby się teź jakimí nowemi ustawami tak zahamowáły, jakoby to złe dobrego dawnego postanowienia w RP n(aszej) nie psowáło a nie targało. *DiarDop* 106; *WujJudConf* 125; ktorzy [*Eutyches i Dioskorus*] náłury w Pánie náłzym Bołką y ludzką w iednę miełzáli: bárzo kołcioł Boży tárgáiąc y pfiuáć. *SkarŻyw* 318.

»psować a (i) wywracać« (3): Y ma to być łtátutem obwárowano/ áby żadnych dárow [*sędziowie*] niebráli: bo ći ktorzi przedárowáni łá/ máło nie záváždy pfiuá á wywráćáią łády [*corrumpunt enim fere iudicia*] *ModrzBaz* 88; *OrzJan* 31; *WujNT* 31.

α. *Dotyczy życia towarzyskiego* (1) : Włzákoż ábym ia porzádku [*gry*] nie płował/ tedy ták powiedám/ iż ktoby chciał chwalić dwor/ dzifiefyłzego páná Krolá I.M. [...] mogłby tho bez pochlełbtwá powiedzieć/ iż [...] *GórnDworz* C7.

e. *Dotyczy opinii o kims, stosunku do kogoś; facere alicui invidiam a. malam gratiam, trahere aliquem in invidiam Cn (1) :*

psować co (1): Pławiąc łie więc też Swinie/ y kąpią łie Wrony/ A wždy łie im nie zmieni/ zwyczaj przyrodzony. Abowiem brudna cnotá/ bárzo łlawę płuie/ Nie cudna wonia od niey/ y wzwiátr zálátuie. *RejZwierz* 136.

[psować kogo do kogo, do czego: na ktorego [jej męża] zdrowie nieprziwiodła go zadna niechęć ani zadne lakomstwo, alie miłosc uprzeima przeciwko iey [...]. A tak s tei przyczini, niemialo bi go to do łaski iey tak dalieczy psowacz. PlutMKoch 258; bo iednák byli drudzy co ią do tego wiedli z Pánów Polńkich [...] y inźzi na złość Mikołáiowi/ ktorego gdzie mogli do Heleny ofkarzáli y płowáli. *BielKron* 1597 140 (*Linde*).

psować kogo komu: Na twoich służbach strawię swoje lata, Jedno mię też racz w łasce całej chować, Nie daj mię sobie lada komu psować. *Otwin(?)Erot* 11.]

f. *Dotyczy tekstu: wypaczać, zniekształcać sens; depravare Calep, Cn [w tym: o Piśmie św. i nakazach boskich (27)] [w tym: co (27)] (29) :* *RejKup* dd3v; *SarnUzn* Gv; Y to widzę iżk toby [!] ináczey vczył/ ábo by zakon przed iego zupełnym wykonánim płowál/ ábo płowác gi ludzi náuczál/ że ten máłym miał być w krolestwie niebiełkim. *CzechRozm* 92; zwálzyczá gdy kácerłtwá niezbożne zálępiwłzy ludzie/ do pogánłtwá ie wiodą: y wiárę S. płuiać/ gotuią Antychryłtowi droge [!]. *SkarŻyw* 306; Depravo, [...] quod bene aut dictum aut scriptum est, in deteriore partem detorqueo – Płuie kaze. *Calep* 308b; wśzákże zówłze też byli Kátholiccy Doktorowie/ ktorzy fáłżowánie ich [*heretyków*] odkrywáli/ y nie dopułzczáli im kłiág łwiętych po łwey woli płowác. *WujNT przedm* 15; Haeretycy płuia pímno S. *WujNT* 305 *marg*, 518, 532, 765, Yyyyy4; To iálne łłowá ł. Ewángeliłty pokázuią. Ktore płowác łmieią/ y iálność ich ćmić/ wiary łwiętey dźisiełłzy nieprzyácielle *SkarKaz* 204a, 81a, 204b, 311b *marg*.

psować czym (4): obácł/ że to ielł włáłna nieuczonych á niełłtátecznych ludzi (iákowi łą haeretycy włłzyłcy) płowác nie tylko píłmá trudne/ ále y inłze łácne/ wykłády fáłłzywemi *WujNT* 814, 890; Bo ći [*faryzeusze*] tyło zwierzchney oney vczynkowej łpráwiedliwołłci píłnowáli/ wnąętrzną opułłzczáiać/ y wiele przykázania Bożego złemi wykłády płuiać. *SkarKaz* 311b, 311b.

W połączeniach szeregowych (3): Bo oni [*nieprzyácielle moi*] łiedząc nád porzákkiem kołłciółá Bożego/ łą okrutnymi nieprzyációły iego/ thłumiąc/ niłłzcząc/ á płuiać w niem prawdziwą náukę Páńłką *LubPs* A4; *NiemObr* 137; Teć y wiele innych mieyłc píłmá S. on łprołny blúźnierz odćina/ płuie y nicuie wedłóg mozgu łwego. *WujNT przedm* 7.

W charakterystycznych połączeniach: psować księgi (łwięte) (2), listy [czyje], miejsce(-a) (Pisma łw.) (5), náukę prawdziwą, písmo(-a) (łwięte, Boże, Páńłskie) (5), przykázanie Boże, rzeczy trudne, łłowa [czyje, czego] (4), testament Páńłski, wiárę łwiętyą, zakon (4).

Szeregi: »psować i fáłłżowác« (4): Z drugiey łtrony haeretycy/ ku potwierdzeniu łwych błędów/ náwięcey te mieyłca płuia y fáłłżuią/ ktore baczą że im łą przeciwné. *WujNT przedm* 5; Bárzo to mieyłce kole w oczy Kálwiniłty. Y przetoż ie rozmáicie płuia y fáłłżuią/ przydawáiać do łłowá Bożego wykřęty łwe. *WujNT* 386, *przedm* 4, 26.

»psować i nicować« (1): Tychże przodków swoich násłádując Czechowic w swoim nowym testámenće toż mieyfce ták pfluie y nicuie mówiąc: Iż [...] *WujNT* 305. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»psować i odmieniać« (1): Ale áżaz nie słuźniew wierzyć/ że się ábo sam Epiphánius/ ábo ci ktorzy go przepifowáli/ w tym omylili; á niżli płowác y odmieniać słowá Apostólkie *WujNT* 603.

2. Sprawiać, że ktoś a. coś przestaje istnieć; perdere Miech [*w tym: kogo (3), co (4)*] (8) :

a. Pozbawiać życia, zabijać (5) : *RejPos* 192; A ieczéłz Achilles żyw/ ieczce nas ma płowác? A Troią wyrwóconá ma znowu woiovác? *GórnTroas* 62; Co może być nędzniefzszego iáko vmárły? ktora przygodá ták człowieká pfluie? *SkarKaz* 385a.

Szereg: »nie psować ani szkodzić« (1): żądali [*posłowie od chana tatarskiego*] [...] aby on poznał [...] iedynego Boga [...] y [...] aby tak więczy krześcianow nie płowál ani szkodził [*crudeli nece ... non perderet*], iako vczynił w polfkiey w Węgierfkiey, y Morawfkiey ziemi. *MiechGlab* 19.

Przen [*co czym*] (1) :

Szereg: »psować i zabijać« (1): Minister haeretycki y ktorykolwiek niesłuźnie y nieporządnie się wrywa do owczárni: áby płowál y zábijał owce náuká fałszywą. *WujNT* 349.

b. Niweczyć, doprowadzać do zaniku (3) : [...] Ná Ziemi y ná Niebie/ Hárdzie rofkázując [*antychryst*] Włzytkie prawdziwey wiáry (ách) počiechy pfluiać *GrzegŚm* Av; Bo tá iest różność miedzy grzechem śmiertelny^m y powfzednim: Śmiertelny przyiaźń Bożą pfluie/ [...] á powfzedni przy miłości Bożej y łáfce zoftáie *SkarKaz* 313a; Ale porządek ná wyfokim niebie/ Nie ták pátrzących myśl ciágnie do siebie/ Iák zakon/ Pánie/ twoy ku przyfytoności Náklánia smyflý/ y pfluie chćiwości. *SzarzRyt* A3v.

3. Wyrządzać komuś coś złego, prześladować, krzywdzić; obrażać; zwalczać [*w tym: kogo (13)*] (17) : [*bogacz*] Niewinnego włádziech pfluie. *RejKup* C; *LubPs* T5v; *BielKron* 235; *ArtKanc* K11; Ktore też Práwo iedney ftronie/ ábo iednemu ftanowi służy/ á drugiemu wádzi y on pfluie/ nie ma być Práwem názwáne. *SkarKazSej* 698b; A ktore krolestwo [...] bluźnić imieniá Bożego/ y płowác wiáry Bożej y chwały iego nie dopuřcza [...]: tákim się też Pan Bog opieka *SkarKazSej* 699a; Vczćiefz się tedy dzieći swe karác Oyowie; Vczćie się y wy ftfárfzych słuřać mołoycowie: Byście nie przyřzli ná punkt ná ten [...]: Gdzie iuż każą miřtrzowi [*tj. katowi*] pytać/ nie folgowác: Mówiąc/ Powieday prawdę/ á nie day się płowác. *KlonWor* 38.

psować czym (1): Kto nas gniewa/ tego my rázy tyśiácznemi Różnych fztuk pfluiey *GosłCast* 14.

Szeregi: »borzyć a psować« (1): A nie rofciągay [*Panie*] they możney ręki swoiey nád námi nikczemnym fтворzeniem swoim. A nie dopuřczay nas borzyć á płowác tym márnym fprzećiwnikom nářzym. *RejPos* 198v.

»niszczyć i psować« (1): Tenże [*Jan Zamojski*] [...] pořelal na tribunali zalecaiac fprawi swoich/ i tak muřialo bic iako kazal [...]. Zkazdei ftroni y miari ludzie niřzcel y płowál *Paprup* I4.

»psować i uciskać« (1): Nie bądź iáko lew w domu twoim/ pfluiać domowniki swoie y vćifkáiáć poddáne swoie. *SkarKaz* 422a.

a. O Bogu (6) : Lácno mnie zetrzeřz Boże/ y řnádnie zwoiuiefz/ Iefli swą pracą [*tj. człowieka*] płowác/ ty rofkofzą czuiefz. *GrabowSet* B.

psować czym (1): Słuchay małżonko miła [tj. *Cerkwi święta*] słow Páná fwoiego/ ktoremi cię on buduie/ nieprzyiaćioły tve pfluie *ArtKanc* K11.

W porównaniu (1): Kogo [o *mój Boże*] prze grzech záfráuiiefz/ Ták go niewidomie pfluiefz/ Iáko fízátę mół táiemny *KochPs* 58.

α. Karać za coś [co] (3) : Nieżyzné w cnotę to tám były látá [w *czasie potopu*]/ Gdzie ledwé ieden ze włytkiégo swiátá Náleżion/ co go Bóg wćále zachował/ Gdy nierząd pflował. *KochPieś* 32.

psować czym (2): Tá [żáłość] trwoży/ by wyłtepkow piekłem Pan nie pflował. *GrabowSet* B; Niechćiey [o *Panie*] ná on dzień/ w pámięci go [grzech] chowác/ Gdy ná swiát/ przyidźiefz złość wyrokiem pflowác. Nie choway pomfity/ niechoway karánia *GrabowSet* M2v.

4. Osłabiać działanie, zwykle szkodliwe; leczyc (9) : Theż liście Pokrzywiane fłuczone á na miefthcze vkáźzone od wćiekłego pfa przyłożone obyczaiem plałthru/ iad mocznie pfluie/ y fzkodzić niedopufzcza. *FalZioł* I 152c, I 19a, 108d, 124a; [*Agnus, tj. medalik*] Dary przynosi godnym/ moc pfluie ogniowá/ kto go nośi tzyście/ z wod go nawálnych wyrwie. *KrowObr* 68v.

W przeciwstawieniu: »psować ... naprawiać« (1): [*lawendowa wódka*] iefth rozliczney mocy ku naprawie ciała człowieczego/ á tho iż naprawia [...] od niefnadności rufzania członkow z zimney przyczyny od głuchości/ od flepoty/ ofzalenie pfluie á głowę naprawia *FalZioł* II 7b.

Szeregi: »tłumić i psować« (1): Też fok tego ziela [*babki*] pity z wine^m fwiętego walantego niemocz tłumi y pfluie. *FalZioł* I 13d.

»wyciągać i psować« (1): Też fok iego [*rozchodnika*] zmiefzany z ocztem/ piekielney [!] ogień kthory bywa w członku wyciąga y pfluie *FalZioł* I 130d.

Przen [czym] (1) : iż on [ks. *Powodowski*] ty fwoie kwiatki [tj. *swoje pisma*] ná zwał [!] śniadánien: obiecuiąc mi po nim iákis gnaćifty obiad. Przetom też fobie ták bláhym śniadánien/ kofztownego tego tám obiádu kośćiftego pflowác niechćiał *CzechEp* *2v.

5. Pozbawiać mocy obowiązującej, unieważniać, kasować; cassare *JanStat, JanPrzyw; solvere* *Vulg; abrogare, annullare, refricare, tollere* *JanStat; annihilare* *JanPrzyw* [w tym: co (63)] (70) : Bog fám przęz Piotrá S. w Rzymie Papieżá ofadził [...]. A ták tego ftátutu żadne odmiánj y przenofzenia pańftw swieckich pflowác nie mogą. *SkarJedn* 207, 207; *SkarŻyw* 456; ále ci ludzie [...]/ ktorzy fą Rzeczypołp(olitej) potrzebni/ wielekroć wiarę dáną łamiá/ y przywileiow nie trzymáią/ y testámenty cudze pfluia/ y nádánia Kościelne burzą *GórnRozm* M2v; *PaprUp* Lv; niech y to vpátruiá/ by zás vwłózcąc fprawam ták fzláchetnego Króla [*Władysława Warneńczyka*]/ niepfowáli zdánia wielkich y swiętych ludzi: zá których rofkazánien tá woyná Wárnienfka podniofłá fie byłą *OrzJan* 121; TENże Lódwik zá zezwoleniém Pánów, Rycérztwá, y fzláchty pfluie lifty, które zábrániáią, áby płeć białygłowy ná Królestwo nie byłą wybiérána. *SarnStat* 8; które [*winy*] przedtym od pomocników zwykły bydz płaconé/ we włyftkim pfluie: wyiáwfyz *winy*/ które zwykły bydz płaconé po dekrécie rzeczy główney. *SarnStat* 752, 234 [2 r.], 592, 824, 826, 885 *marg*, 1280 [2 r.], [1281]; Naprzod w tym krolestwie/ iefť fzkodliwe [...] ono práwo/ ktore iurysdicyą duchowną kościołá Boże⁸⁰ pfluie *SkarKazSej* 700a.

psować czego [składnia zależna od „dopuszczać”] (1): Silné zámieřzkáníe fie též dzieie ípráwiedliwóści z ítrony pozwów: [...] tedy przedsię mimo to pówác pozwów [!] Sędziowie dopuřczáią z ledá przyczyny. *SarnStat* 1280.

psować czym (1): tákowy zapis ninieyřzym Przywileiem [...] pñiemy/ nirkzemny czynimy/ y żadný mocy nie mieć íkázuiemy *SarnStat* 1054.

W połączeniach szeregowych (8): które to zařtáwy/ dárowánia/ przedánia/ y zapify kářřuiemy/ pñiemy/ nirkzemné czynimy/ odzywamy/ niřczymy áby żadný mocy niemiály/ mocá ninieyřžého Przywileiu. *SarnStat* 1102, 67, 396, 580, 885, 1040, 1054, 1102.

W przeciwstawieniu: »stawić ... psować« (1): trudno było wřzytkiemu řwiátu rządzíč fię y řádzíč wedle praw y obyczáiw narodu iednego. Gdyž kázda nácyá ma řwoie obyczáie/ y wedle nich práwá íobie řtáwić/ y wedle potrzeby ie pówác drugdy z czáfem muři *SkarKaz* 311a.

W charakterystycznych połączeniach: *psować artykuł wiary řwiętej, cla* (2), *dań, dekret(a)* (3), *dylacyje, jurysdycyjá, listy* (2), *pozew* (4), *prawa* (3), *statut, testamenty, ustawy, winy* (2), *zapis(y)* (4).

Szeregi: »psować, (i) abrogować« = *tollere, abrogare JanStat* (2): *NiemObr* 178; [*Tę dań*] pñiemy/ ábroguiemy/ y od plácenia íey wolné czynimy/ chcąc áby [...] z żadný przyczyny nie byłá wkładáná áni vřtáwiáná. *SarnStat* 1118.

»psować i kazić« = *annihilare et cassare JanPrzyw* [szyk 3:1] (4): Ieřlis bracia po braciei gwoli poddanem kazili y pówáli niekumiřlne conřtitutie *PaprUp* L, Lv; *SarnStat* 13, 164.

»psować i nirkzemne czynić« = *cassare et annullare JanStat* (2): tedy z řczodrobliwóści nářžey Królewřkięy oné [składania i wyciągania zboża, owsa, pieniędzy] pñiemy/ y nirkzemné czyniémy. *SarnStat* 1055, 1115. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*]

»psować i odmieni(a)ć« (2): *CzechRozm* 81; Co ludzie řtánowią/ ludzie pówác y odmienić mogą *SkarJedn* 206.

»psować i odwołać« (1): A gdy fię ná iego przeřtrogę vpámieřtác/ y złych onych praw pówác y odwołać niechćiał: řam go [cesarza *Maurycjusza*] P. Bog obiecał kárác *SkarKazSej* 702a.

»przeřtápić a psować« (1): á mářká nářžá kořćioł/ ma řwe práwá w íobie pořtánowione/ ktore nie řá odmienne y przeřtápić ich á pówác niemořem *Skarřyw* 456.

»psować i rescyndować« (1): Ale y Papieřowie [donacje] niektórych Królów Polřkich *vt immodicas et plus aequo liberales* pówáli y řescyndowáli. *SarnStat* 1275.

Przen (1) : O toř [...] tá mądrořć od Bogá ludziom dobrym dána/ [...] nie pñiác piřánego práwá/ ták go vřzywác ma/ iż by tęń záfwdy wygrał/ kto ma ípráwiedliwá. *GórnRozm* Fv.

α. *O Chrystusie w stosunku do nakazów Starego Testamentu* (12) :

psować czego [składnia zależna od „przyřć”] (3): A iż ten vmyřł był Chriřtuřow w tych řłowách gdy mowił iż nie przyřzedł pówác zakonu/ ále gi pełnić *CzechRozm* 91v [*Vulg Matth* 5/17; *przekład tego samego tekstu*] *SkarJedn* 247; *Skarřyw* 112.

psować czym (2): Křęmu [...] i to przydáwáią [řaryzeusze]/ žeby nietilko řam pán Chriřtus zákon i cerimonję przerzeczonęmi rzeczami [tj. *czynieniem dobra w sobotę*] pówála *MurzNT* 56; A przedię go [zakon *Mojřeszowy*] Chriřtus y Apořtołowie Ewanieliá namniey nie pówáli. *CzechRozm* 91.

W przeciwstawieniach: »psować ... pełnić (a. wypełni(a)ć) (5), wykonać (2)« [zawsze przykład tego samego tekstu] (7): Niech wie wam nie zdá żebych przyšedł płowác zakon [solvere legem] álbo Proroki/ nie przyšedłem ci ich płowác: ále owšzem wypełniác. *Leop Matth 5/17*; Nád to/ co wie tknie Chriřtuřa/ ten koniecznie nie na to przyšedł/ [...] áby był zakon płowác: ále áby gi wykonał *CzechRozm 91, 92 [2 r.]*; *SkarJedn 247*; *SkarŹyw 112*.

Szereg: »niszczyć abo psować« (1): Nie mniemaycie ábym przyšedł rozwięzowác (*marg*) niřczyć, ábo płowác. (–) zakon ábo Proroki. *WujNT Matth 5/18*.

W przén (1) :

Szereg: »psować i tępic« (1): [Syn BoŹy] Pfuie ná łobie y tępi onę ořtrą ku obrzezaniu opokę *SkarŹyw 3*.

a. *Naruszac, nie podporzadkowywac się, uwaŹac za nieobowięzujące (9) :* Ale choć ich wiele Ewángelią piřáło/ wřlákze iedno czerzey máiá řwiádectwo powaŹne: przetoř y inych Ewángeliř Ewángelie odpádły/ y nie łá przyięte/ że niechćieli náznáczoney á zámierzoney liczby [tj. wyznáczoney przez Boga liczby czerzy] płowác/ dla mocy táiemnice. *Leop *2v*; *WujJudConf 188*; á ten Luterřki Chryřtus to wřzytko pfuie/ co iedno pierwřzy z Rzymu opowiedziány pořtanowił. *SkarŹyw 520*; *WujNT 130*; Ci co modlitwę zá vmárłe pfuią/ iednym naiázdem ty dwie rzeczy obaláiá: iŹ [...] *SkarKaz 384a*.

Szeregi: »bluźnic i psować« (1): á wyřcie złoczyńce [...] ktorzyřcie wřtawę Páńřką y Apořtolřką Kořćiołá Powřzechnego ták bluźnic y płowác řmieli/ Antichriřtowi okrutnemu plác cŹyniác/ á kłámřtwy wie popiřuiác. *WujJud 240v*.

»ganić i psować« (3): Mřzą s. řzátan z řwemi Miniřtry gani y pfuie. *WujJud 231 marg, 231, Mm6*.

b. *Pozbawiac mocy řwiętořci (7) :* A thák widziřł/ że nie twoiá wiárá cŹyni ćiałem Sákráment ten/ áni twoiá niewiárá ono pfuie: ále co? *OrzList b2v*; Pářterzow złořci Piřmá BoŹego áni Sákrámentow nie pfuią. *WujJud Mm8v [idem] 30v marg*; *WerKaz 284 marg*; Pořt duchowny ćieleřnego nie pfuie *SkarKaz 120a [idem] 120a marg, 611a*.

6. *Obalac, zbijać czyjeř pogłady [w tym: kogo (1), co (21)] (26) :* A ieřlibych ktore rzetzy od kogo řřkodliwe obatŹył/ álbo nápráwione/ będę to płowác/ wedłuk moŹnořci *KrowObr 128*; á táb ty błędy wřzytki zwłářczá okołó wiáry muřzą záginác/ ábowiem wam łámy niegodzi wie tego płowác/ co wřzytko krzeřciáńřtwo pořtanowił *BielKron 205v*; *SkarJedn 188, 397*; *SkarŹyw 31*; godzi řię ich omyłne y řřkodliwe náuki płowác: á tę zwłářczá ktorą twierdzá iŹ miedzy řługámi kořćielnemi wřzytko rowni. *SkarKaz 606b*.

Szereg: »ganić i psować« (2): Iniewřtydałeř wie thego nápiřác/ [...] iákobych ia miał ganić y płowác/ tę wřtawę wářzę/ o řmrodlivey tŹyřtořci kápłáńřkiey *KrowObr 228, 228*.

W przén (1) : A tákŹe obácŹ iáko to rzecz ieřt niebeřpieczna ná nowym wie korzeniu řtánowić/ á řtáry fundáment płowác/ inemi gárdzić á łobie wřzytko przypiřowác. *SarnUzn F7v*.

a. *Wykazywac nieprawdziwoř twierdzenia, kwestionowac; cŹęřto: zaprzeczac samemu sobie (17) :* *RejŹwierc 266v*; tedy to pokázác muřzę/ iŹ wie [Źydz] ná tym iáko y ná inřzych wielu mieyřcách piřmá ř. bárzo myłá. Przeto ták ich dumę hárdá/ á wyład głupi ia pfuię. *CzechRozm 105*; Co ták nápiřzawřzy [!] łamŹe zář pfuie *CzechEp 175*; Abowiem řłowá ty [o Chryřtusie jako řłudze Boga]/

znacznie pfiuą pierwłze [o *Chrystusie jako Bogu*]. *CzechEp* 200, 108, 172 *marg*, 294, 310 [2 r.]; ktory [*Ignacjus*] Bogá oycá lámego/ naywyżłzym Bogiem opifuiąc/ Bogá w troycy iedynego pfiue. *NiemObr* 124.

psować komu (1): Ale niech co chce [*ksiądz kanonik*] z ftáre⁸⁰ Tełtámentu przywodzi/ chcąc fwe⁸⁰ przedwieczne⁸⁰ [*tj. przedwieczność Chrystusa*] dowieść/ tedy mu to nie tylko iálne fłowo Boże pfiue [...] vkázuiąc iż Bog ktory przedtym przez Proroki y ánioły máwiał to tych ofáttecznych czáłow przez fyna nam mowił. *CzechEp* 266.

psować czym (4): Acz więc drudzy próznemi wywody to pfiuą. Iż fie rofkofz nie zgodzi s cnotą/ tym figłuią. *RejWiz* 21v; Przeto iż y łam *X(iądz) K(anonik)* to co tu powiedział/ zaś łamże fłowy infłzymi pfiue *CzechEp* 200; Gdzie potym te⁸⁰ dokłáda. [...] ktorym dołóženiem/ pfiue nikczemną y fprofną dumę o Bogu Troifłym; gdy nie tylko znacznie fłtworzenie wfłzytkiego/ ná lámego wkłáda: ále mu też to przyczyta/ iż ielt oycem Iezufłowym *CzechEp* 274, 296; [Ktorych to powieść y przezbozną/ Pleban świádectwem Pifłmá świętego płowác będzie *KuczbKat* 266].

Szereg: »niszczyć i (abo) psować« (2): kázda fáłzywa náuká [...] lámá fiebie borzy/ nifłczy/ y pfiue *SarnUzn* G6v; A tu obácź iákies to ielt mocy prawdá fwięta/ iż trudno może ználeść czymby iá fłrofłowác/ á czymby iá kto nifłczyć ábo płowác miał. *RejPos* 231v.

[Cf też 1.d. *ReszPrz* 61.]

7. *Marnowác, niepotrzebnie używác a. tracić; dissipare Vulg [w tym: co (16)] (18)* : Bo więc to trudno leczyc gdy iuz fie rozniefie/ Bywáią y z recepty czálem drudzy w lefie. A nie trzebá iuz w ten czás wiele płowác grofłzy/ Iedno corychley łápác gdzye czarney kokofłzy. *RejWiz* 79; *Leop Is* 65/8; KIedy [*Aleksander Wielki*] przyłzedł pod zamek co był dziwney mocy/ Powiedzieli Hetmáni/ fłzkodá płowác mocy. Bo to zamek ták twárdy/ ludzi potráćimy/ Sámi fie potrudziwfłzy nic nie vczynimy. *RejZwierz* 5, 122v; A ták tu cie vczy Pan/ ábyś nie płowál tego co zoftáne od poczćiwey żywności twey/ á to obrácał tám gdzie fłufłznie á poczćiwie ma być obrácano *RejPos* 82v; Do łádunku wory dobre máią mieć: bo [*złe wory*] żyto pfiuą. *GostGosp* 90; *ZbyłPrzyg* A3v.

psować na co (1): BOgáty pijánicá zwiázal fłobie głowę/ Doktorowie fie zefłzi/ czynić o tym mowę. Ieden rzecze/ pewnie go muśi kłifłterowác/ Ten rzecze/ wieręc y zioł fłzkodá ná to płowác. *RejFig* Ee.

psować czym (3): A w proznowániu/ telknicą wiek pfiuiefłz/ Ni cię fłtrách/ w niebo ni nádzieiá wzywa *GrabowSet* G; *SkarKaz*)(3; *CiekPotr* 33.

Zwroty: »czas (a. krotkość czasu) sobie psowác« [*szyk zmienny*] (3): A y ya łam fłobie fłkodzen Iż fłobie tu tak Czás pfłuyę *RejKup* cc3; *RejWiz* 22; *RejZwierc* 155v.

peryfr. »kretę psowác« = *niepotrzebnie pisác* (1): Ofłobny to páchołek; nie łádá páníátko [!]: Przełotrowawłzy wfłzytko, przegrawłzy, przepiwfłzy; Dopiro chce bydź rządny: dopiro ráchuie, Dopiro kretę pfiue *CiekPotr* 34.

»psowác próžno« (2): Nie fłtráłz s przodku nie pukay/ nie pfłuy próžno prochu Cicho fłobie poczynay *BielSat* N3v [*idem*] *BielSjem* 40.

»żywot sobie psowác« (1): y potrzeby fłwey pocćiwey porządny człowiek záfłwždy z rofkofłzą vzyć fłobie może/ y rofkofłznego żywotá/ kiloby go łam fłobie dobrowolnie nie płowál. *RejZwierc* 110.

Szereg: »niszczyć i psować« (1): Rozumiełz, że pieniądze twoie ktoreś wydał, Rosflarzył, [...] Iże zawniże zołtawác cące [!] miály: choćbyś Nabárziew ie był niłzczył y rołpułtą pfował? *CiekPotr* 33.

W przen (1) : Ktoż winien Pánie? Stráflziwe łády łá twoie/ ze mnie może być przyczyná. Abo boiázniá/ ábo niedbáłftwem/ ábo nieumieiętnościá/ pfiuię źniwo twoie. *SkarKaz*)(3.

8. Przeszkadzać, uniemożliwiać działanie, nie doprowadzać do realizacji, szkodzić sobie; obvarare
Calep [w tym: kogo (2), co (6)] (9) : *RejPosWiecz*² 93v marg; Bożey miłości złość ludzka niepłuie. *KuczbKat* 375 marg; *Calep* [720]a; Niepewność o ich [umarłych] łtanie nie płuie pomocy [tj. pomocy bożej dla tych, którzy się modlą za umarłych]. *SkarKaz* 383b marg; [Twórca] Nádętą pychę hámuie: Myśli tákich w niwecz płuie *ZawJeft* 16.

psować komu, czemu [w tym: „sobie” (1)] (3): Bo to łá rzeczy przikryte A práwie chytrze nabyte Sktore mi [!] fię popiłuyełs A łam łobie wiele płuiełs *RejKup* aa6v; Praca złá myłł odeymuie/ Złófciam ludzkim drogi płuie *BielKom* D7; Iedną nogę łtanim ták zepfował/ iłz z niey ropá wftáwicznie płynęłá/ á on bol modlitwy mu nie pfował. *SkarŻyw* 31.

psować czym od czego (1): Niechćieýze mię rádámí obłudnemi pfowác Od przedsięwzięcia mégo *GosłCast* 51.

9. Źle postępować (1) : Włzákoż [Izraelczycy] po śmierci Sędźiego zálie fie odwrócáli y pfowali więcey niż oycowie ich [*deterius agebant quam patres eorum*]/ chodząc zá bogi cudzymi á służąc im *BibRadz Iudic* 2/19.

*** *Dubium* (1) : Nie zágradzac tobie Pan pocźciwey pilności/ Skromiác w łobie rozumem łzkodliwe przypadki/ Ktore nam márníe pfluia náłze niedołtátki/ Pychę/ zazdrość/ łákomftwo/ [...] A ná miłey dułzycy chytróć/ fáłłz/ á zdráde. *RejWiz* 193v.

Synonimy: **1.a.** kazić, niszczyć, tłumić; **aa.** burzyć, pustoszyć, rozrzucac, rozwalac, wypustoszac; **c.a.** gorszyć; **d.,e.,f.** fałszowac, odmieniac; **2.a.** morzyć, zabijac; **b.** niszczyć, »wniwecz obracać«; **3.** cisnąć, karać, potępiac, prześladowac, trapić, uciskać; **4.** osłabiec, zwątlęc; **5.** abrogowac, derogowac, gładzić, kasowac, kazić, mazać, niszczyć, odrzucac, odwoływac, odzywac, rewokowac, tracić, umarzac, »wniwecz obracać«, zagaszac, zagubiac, zatracać, znosić; **6.** obalac, wywracać; **7.** marnotrwić; **8.** broniec, hamowac, powścięgać, przeciwić się, przekazowac, przekazywac, przekażac, przeszkadzac, wadzić, zabraniac, zakazowac, zatrudniac, zawadzac.

Formacje współrdzenne: psowac się; dopsowac, nadpsowac, nadpsowac się, napsowac, napsowac się, popsowac, popsowac się, zapsowac, zapsowac się, zepsowac, zepsowac się; zapsowywac.

Cf **PSOWANIE, PSOWANY, PSUJĄCY**